

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

JEZUS VER-ZEVENTIG-VOUDIGD (1)

Uitzending van de zeventig

*„Daarna wees de Heer nog zeventig aan en Hij zond hen twee aan twee voor Zich uit naar alle steden en plaatsen, waar Hij zelf komen zou”.
(Luc. 10 : 1)*

DOOR
C. P. PLOOY
EDE

In het voorafgaande hoofdstuk vertelt Lucas ons over de verheerlijking op de berg. Hoe daar boven op die berg Mozes en Elia neerdaalden en met Jezus spraken over Zijn uitgang, die Hij volbrengen moest in Jeruzalem. Zijn uitgang... tot buiten de poort van de Tempelstad... tot op Golgotha... Zijn uitgang uit dit leven.

Het grote lijden van onze Borg en Zaligmaker werpt zijn schaduwen ver vooruit. Tijdens de afdaling naar beneden spreekt de Heer over Zijn op hande zijnde lijden. De Zoon des mensen zal overgeleverd worden in de handen der mensen. Maar ze begrepen niet waar Hij het over had, hoewel Hij nu al voor de tweede keer daarover sprak.

Daarna richtte Hij zijn aangezicht naar Jeruzalem, omdat de dagen van Zijn opnemering in vervulling gingen. (9 : 51) Zijn uitgang wordt tegelijk Zijn opnemering! Zijn verhoging aan het kruis wordt Zijn verhoging ten hemel! (Joh. 3 : 14). Jezus gaat nu zijn werkterrein in Galilea verlaten. Veel heeft Hij daar gedaan, woorden van eeuwig leven gesproken, geïllustreerd met tekenen van het Koninkrijk der hemelen. Opdat vervuld zou worden, wat door de profeet Jesaja is gesproken, toen hij zeide: „Het land Zebulon en het land Naftali, aan de zee, over de Jordaan, Galilea der heidenen: het volk, dat in duisternis gezeten is, heeft een groot licht gezien, en voor hen, die gezeten zijn in het land en de schaduw des doods, is een licht opgegaan.” (Matth. 4 : 12-17)

Hij heeft toen ook Zijn actieradius vergroot door Zijn twaalf discipelen erop uit te sturen om het Koninkrijk Gods te verkondigen en zieken te genezen (9 : 1-6), en daarmee heeft Jezus zichzelf als het ware ver-twaalf-voudigd. Hij was ook maar een Mens, die op één plaats tegelijk kan zijn.

Maar nu verlaat Hij Galilea, na er alles aan gedaan te hebben - maar helaas: Chorazim, en Bethsaida en Kapernaüm, waar Hij zoveel krach-

ten gedaan heeft, wee u! - en begeeft Hij zich op weg naar Jeruzalem. Nu moeten de landstroken van Perea en Judea nog bewerkt worden. Veel tijd is er niet meer. En toch brandt Zijn hart in Hem om zoveel mogelijk mensen met het Evangelie te bereiken. En Hij kan zelf niet overal tegelijk zijn. Daarom verzorgt Jezus nu een tweede uitzending van medewerkers. Na de Twaalve wijst Hij nog zeventig aan en Hij zendt hen twee aan twee voor zich uit naar alle steden en plaatsen, waar Hij zelf komen zou. Hij zal er zelf ook wel komen, maar de zeventig moeten Zijn komst voorbereiden, zodat Hij er straks sneller door kan trekken. Hij behoeft slechts te maaien wat zij gezaaid hebben. Zoals eenmaal de Heer wederkomen zal om te maaien wat gezaaid is door de ontelbaar velen, die voor Hem uitgingen met het Evangelie en Zijn weg bereid hebben.

Bij hun uitzending spreekt Jezus tot de zeventig over de oogst, die zo groot is en de arbeiders, die weinig zijn en draagt hen op te bidden om meer arbeiders. Hij geeft hen dus het devies mee: bidt en werk!

Dit woord van Jezus is vaak misverstaan. Alsof er een rijpe oogst op de velden stond, die roept om veel maaiers. Als we met die gedachte dan op pad gaan, in zending en evangelisatie, valt het resultaat vaak bitter tegen. Maar dat bedoelde Jezus ook niet. Hij heeft niet zozeer het oog op de oogst zelf, maar om het oogstveld, en niet zozeer op een tekort aan maaiers, maar op een tekort aan bewerkers van het veld en zaaiers! En heel concreet liggen daar voor Hem de uitgestrekte velden van Perea en Judea, met

al die stadjes en dorpen en vlekken, - Hij kan dat alleen niet allemaal meer intensief bewerken in de tijd, die Hem nog rest, zelfs niet met behulp van de Twaalve. Bedenk toch hoe kort de Heer eigenlijk maar in het openbaar gewerkt heeft: niet meer dan drie jaren! Daarom ziet Hij om naar nog meer medewerkers. Hij gaat nu zichzelf ver-zeventig-voudigen! Ja, zichzelf, want „Wie naar u hoort, hoort naar Mij, en wie u verwerpt, verwerpt Mij, die u gezonden heeft; en wie Mij verwerpt, verwerpt God, die Mij gezonden heeft” (10 : 16). Jezus' zending door Zijn Vader wordt eerst ver-twaalf-voudigd en dan nog eens weer ver-zeventig-voudigd. Het terrein wordt groter en het werk breidt zich uit. En daar is nog altijd geen stilstand in. Door de Geest van Pinksteren worden de grenzen opengebroken en roept heel de wereld om bearbeiding. En altijd zal het aantal arbeiders te gering zijn in verhouding tot de uitgestrektheid van het oogstveld. Bidt daarom zonder ophouden de Heer van de oogst, dat Hij zaaiers uitzende. Opdat Jezus ver-duizend-voudigd worde!

—□—

We vragen ons af, waarom Jezus niet nog méér arbeiders heeft uitgezonden? Waarom precies zeventig en niet meer dan zeventig?

We weten langzamerhand wel, dat getallen in de Bijbel vaak een meerwaarde hebben, een bepaalde betekenis hebben, associaties oproepen met situaties en gebeurtenissen, waar hetzelfde getal een rol speelt.

Voor het getal zeventig kunnen we in de Bijbel terugbladeren tot Gen. 10. Daar treffen we de voorstelling, dat er in de wereld zeventig volken zijn. En bij de wetgeving op de Sinaï zou volgens joodse overlevering de Wet in zeventig talen zijn afgekondigd, om te laten zien, dat Gods Wet niet alleen voor Israël van levensbelang is, maar voor alle volken, voor heel de wereld en voor iedereen.

Maar we worden wel heel sterk hier óók herinnert aan een andere gebeurtenis in de woestijnperiode: als Mozes de leiding van

Inhoud

- 33 Ds C. P. Plooy,
Uitzending van de zeventig
- 34 Drs H. Smit,
De angst voor het „moeten”
- 35 Prof. dr H. J. Jager,
Mondigheid (of onmondigheid) van de gemeente
- 35 D. A. H. Algra,
Pastorale Notities
- 36 Prof. dr D. Holwerda,
De exegese van Rom. 11 :
25-26 (II)
- 38 Ds W. H. Louwerse,
Monocultuur en monorail

het volk niet meer alleen aan kan geeft de HERE naast hem zeventig oudsten, die een deel van de Geest van Mozes zullen ontvangen en zijn medewerkers zullen worden, (Num. 11 : 16, 17). Zo is Mozes toen al ver-zeventig-voudigd. Bij die gelegenheid gebeurde er iets, wat ons in de buurt van Lucas 10 brengt. Als de zeventig de Geest krijgen en profeteren, zijn er twee in het tentenkamp, Eldad en Medad, die hetzelfde ontvangen. Als men bij Mozes komt en vraagt dit te beletten, spreekt hij woorden met een rijk pinksterperspektief: och dat heel het volk profeteerde, doordat de HERE Zijn Geest op hen allen gaf! (Num. 11 : 26-29). Waren het er nu zeventig of tweeen-zeventig? En kan dat de reden zijn van de aarzeling in de handschriften van ons evangelie tussen die twee getallen (10 : 1)? Maar herinnert dat hele voorval in Israëls tentenkamp niet aan wat Lucas in 9 : 49, 50 vertelt? De discipelen hebben iemand ontmoet, die in Jezus' Naam boze geesten uitdreef en ze hebben het hem willen beletten. Maar Jezus zegt: belet het niet, want wie niet tegen u is is voor u.

Jezus wees er zeventig aan en zond hen uit, twee aan twee, opdat in de mond van twee of drie getuigen de zaak van het Koninkrijk der hemelen vaststa! Dit Koninkrijk kent geen grenzen, zijn evangelie is universeel. Maar het aantal arbeiders in en voor dat Koninkrijk is al evenmin begrensd, het getal „zeventig” is geen numerus clausus, het is voor uitbreiding vatbaar.

Bindt en werk!

Elke werker voor Jezus uit en in Jezus' naam wordt tegelijk een bidder om méér arbeiders!

De angst voor het „moeten“

Ter inleiding

We willen ons deze maand bezig houden met de verhouding tussen „moeten“ en „mogen“, tussen gebod en vrijheid. Dat is een alledaags onderwerp in die zin, dat we er eigenlijk elke dag mee te maken hebben, ook al zijn we ons dat meestal niet bewust.

In de opvoeding van de kinderen speelt de genoemde verhouding een heel grote rol en daar komen we ook zeker vaak tot een bewust overwegen van het probleem, dat hier voor ons staat. Over dat probleem wil ik enkele opmerkingen maken. Eigenlijk enigszins vertellenderwijs.

De vervanging van „moeten“ door „mogen“

Al vrij lang geleden hadden we tijdens een ziekte van mijn moeder voor een paar weken een „hulp-in-de-huishouding“, die kennelijk onderwezen en doorkneed was in de beginselen van de moderne opvoedkunde. Dat kwam tot uiting in het feit, dat wij als jongens eigenlijk nooit iets „moesten“. Wij „mochten“ alles alleen maar. Het droeve gevolg van deze aanpak was, dat de tafel, die wij „mochten“ dekken, naakt en bloot in de kamer bleef staan. Tengevolge van een totale onkunde op het gebied van de moderne opvoedkundige regels maakten wij namelijk de fout, dat we „mogen“ zeer balorig vertaalden met „niet-moeten“, en daar bleef het dan bij! Blijkbaar hielp de wijziging van het woordje „moeten“ niets en moest er iets anders veranderen. Het liep er natuurlijk op uit, dat we heel „ouderwets“ en „beginselloos“ de tafel toch weer „moesten“ dekken. Dat deden we dan ook, helaas zonder veel vreugde. Want „moeten“ was de taal die we nog het best verstonden.

Het eigenaardige was nu, dat we een soortgelijke aanpak ook tegenkwamen op het gebied van „het kerkelijke en geestelijke leven“. Niet bij onze ouders thuis, want die waren er te nuchter voor. Maar wel in gesprekken, „onderwerpen“, inleidingen en besprekingen. Ook wel eens in een preek trouwens. Ook hier werd dan - door velen - het woordje „moeten“ vermeden. Wij moesten (mochten) de dienst van de Here als een voorrecht beschouwen en met blijdschap betrachten. En daarom kon dat nare „moeten“ worden afgeschaft. We „mochten“ alleen nog maar. En dat „mogen“ kon dan het bidden betreffen of - voorall! - de kerkgang of nog iets anders. Maar als we in onze verkeerde balorigheid dan nog maar weer eens „mogen“ vertaalden met „niet-moeten“ om daarna dan ook (niet) te handelen, dan werd ook hier duidelijk, dat het „mogen“ uiteindelijk

DOOR H. SMIT BARENDRECHT

„moest“. Met enige wrevel deden we daarbij de indruk op, dat - net als in het leger - in het kerkelijke en geestelijke leven de „vrijwilligers“ tenslotte worden aangewezen!

Natuurlijk zat de hoofdfout bij onszelf. Als we Paulus' beroep op de „barmhertigheden Gods“ (Rom. 12:1) echt tot ons hadden laten doordringen, dan was het niet scheef gegaan en dan was ons zeer negatieve gebruik van de mogelijkheden der nederlandse taal ook achterwege gebleven.

Toch zat er ook een grote fout in de wijze van benadering, die we moesten ondervinden. En dan met name in de vermindering van het „moeten“. In die vermindering zat iets, dat we in de Bijbel helemaal niet aantreffen. Want de Bijbel - het Nieuwe Testament zo goed als het Oude - spreekt zeer onbevangen van geboden en hanteert zonder enige reserve de gebiedende wijs! Wel worden we in de Schrift telkens weer een prachtige harmonie van „moeten“ en „mogen“ gewaar. Maar die harmonie wordt juist vervalst, als het woordje „moeten“ zo zorgvuldig wordt vermeden! Tussen twee personen komt geen harmonie tot stand, als je één van hen de kamer uitstuurt! Als het „moeten“ dan toch achteraf weer opduikt - net als bij dat tafel-dekken - is het in feite te laat. Als bij het begin de eerlijke en duidelijke taal van de Bijbel vermeden wordt, voel je - zeker als jonge vent - de terugkeer van het „gebod“ als iets verraderlijks. Je voelt je daardoor besprongen en aangevallen.

Heilige Geest of tijd-geest?

Waarom was men zo bang voor dat „moeten“? Het is waar, dat het leven uit de kracht van de Heilige Geest ook en niet in de laatste

plaats betekent, dat het bewaren van Christus' woorden en geboden (1 Joh. 2:3-6) wordt gezien en beleefd als een vreugdevol voorrecht en als een verblijdend „mogen“ en „vervaardigd-zijn“.

Maar als je dat nuchter tot je laat doordringen, dan zie je toch, dat we hier op een plaats zijn, waar het „moeten“ de vreugde niet breken kan en waar - dus - het woordje „moeten“ allermintst behoeft te worden verzwegen! Hier is immers sprake van de harmonie die de beide polen van „moeten“ en „mogen“ verbindt en ze ook beide in hun waarde laat! Waarom moet dan toch het „moeten“ verdwijnen?

Ik denk, dat men bedoelde de Heilige Geest te eren, maar dat men daarbij toch ruimte maakte voor een andere geest, voor de tijd-geest namelijk!

Ik denk ook, dat we hier te maken hebben met een wonderlijke vermenging van twee tegenstrijdige elementen, namelijk met een mate-loze overschatting van de christen en tegelijkertijd met een diepgaand wantrouwen ten aanzien van het christen-zijn.

Het is een grote overschatting van de christen en het gaat geheel tegen de lijn van Evangelien en Brieven in, als we menen, dat een simpel „mogen“ ons leven houden zal op de baan van wat de Here welgevallig is en dat het „moeten“ van het gebod kan worden gemist. En het is tegelijk een diep wantrouwen jegens het christen-zijn, als we menen, dat de bevoorrechtiging en het „mogen“ niet in staat zijn het „moeten“ en het gebod te verdragen en dat een harmonie tussen het moeten-van-Godswege en ons blijmoedig „mogen“ in feite niet mogelijk is.

Het is uit de Heilige Geest, als het „moeten“ echt „moeten“ blijft en tegelijk voor ons een „mogen“ wordt.

Het is naar de geest-van-de-tijd, als de blijdschap van het „mogen“ alleen in de uitsluiting van het gebiedende „moeten“ kan worden genoten. Dat behoort thuis bij de gedachte van de „autonome“ mens, dat wil zeggen: de mens die zichzelf tot wet is en die de wet voor zijn leven in zichzelf heeft en uit zichzelf naar boven haalt.

Het is werkelijk geen wonder, dat de besproken benadering telkens weer faalt. Ze moet wel falen. En als men dan achteraf toch weer op het „moeten“ uitkomt, dan is het te laat! Dan wordt dat „moeten“ als een mislukking ervaren. Dat hadden wij als jongens eigenlijk ook wel door! „Mogen“ kan „moeten“ niet vervangen!

„Moeten is dwang!“

Ik herinner me, dat ik eens tegen iemand zei, dat hij geregeld naar de kerk moest komen, omdat de

Here dat van hem eiste. Daarop antwoordde de man met veel gloed en veel volume, dat ik dat niet van hem mocht eisen. Want kerkgang-onder-dwang was toch zeker waar-deloos, zowel voor God als voor hemzelf. En de Here zou toch zeker niet gediend zijn van kerk-gangers, die zich - net als Israëls vijanden - „geveinsd“ onderwierpen! Voor dat laatste staaltje van selectieve bijbelkennis zie men Deut. 33:29.

Eigenlijk leefde deze broeder bij het licht van twee stellingen:

- (1) Waar de woorden „moeten“, „eis“ en „gebod“ vallen, daar is zonder meer sprake van dwang!
- (2) Handelen-onder-dwang is zedelijk en geestelijk van nul en gener waarde!

Ik heb de man toen vergeleken met iemand, die in toorn met zijn broeder leefde en - dáárom - niet aan het Avondmaal aanzat... in de rustige overtuiging „correct“ gehandeld te hebben. Natuurlijk is hier van correctheid geen sprake. De ellendige werkelijkheid was, dat hij de prolongatie van zondige liefdeloosheid verkoos boven de liefde en de gemeenschap van Christus! Waar men zich door het gebod „gedwongen“ voelt, daar wordt niet het gevoel gesaneerd - maar daar moet het gebod maar wijken!

De redenering is ook door en door onwaarachtig.

Kerkgaan-zonder-liefde wordt uitermate gewetensvol bekeken en beoordeeld. Het schijnt met diepe ernst gebracht te worden onder de klem van Gods heiligheid. Maar thuisblijven-zonder-liefde is een totaal probleemloze aangelegenheid. Daar verschrikt Gods heiligheid geen moment!

Bidden-zonder-aandrang wordt streng beoordeeld en onder het licht van Gods heiligheid ook veroordeeld. Maar niet-bidden is weer een totaal probleemloze zaak, die geen enkele vrees oproept. De heilige God schijnt hier wel afwezig te zijn!

Bestrijdt men de zonde van onwil, liefdeloosheid en gebrek aan Gods-verlangen?

Nee, men liquideert de dienst van de Here, de kerkgang, het gebod. Er is sprake van een duidelijke keus!

Ondanks een aantal uitdrukkingen, die bijbels en christelijk aandoen, is hier sprake van een geweldige overwinning van de tijd-geest en van de ideologie van de autonome mens, die alle moeten, dat van buiten en van boven op hem afkomt, als dwang ervaart en hartgrondig verwerpt.

We kunnen van de hier opgehaalde geschiedenis echt wel iets leren.

De les is deze, dat de hartgrondige verwerping van „gebod“, „eis“ en

„moeten” resulteert in een „vrijheid” die door en door onchristelijk is!

Het is eigenaardig dat een spreker als boven beschreven zich, wanneer hij in het nauw gedreven wordt, zeer gaarne beroept op zijn eerlijkheid. „Al dat volk, dat bij u in de kerk komt... u moest ze eens kennen. Huichelaars zijn het. Ik ben tenminste eerlijk. Als ik het niet meen, dan doe ik het niet ook!”. Vooral op jongelui kan deze „eerlijkheid” nogal indruk maken. Maar dat is niet terecht. Hier is sprake van een schandelijke en van een spot-goedkope eerlijkheid. Het is namelijk de eerlijkheid van de onrechtvaardige rechter. Het kostte hem niets om op een afschuwelijke manier eerlijk te zijn. Juist omdat hij God niet vreesde en zich om geen mens bekommerde (Luk. 18 : 1 vv.)!

Voorlopige conclusie

Het is nu wel duidelijk, dat we het „moeten” niet mogen wegdoen en dat we het ook niet mogen vervangen door een ander woord („mogen”). We moeten beide woorden in hun waarde laten. Maar hoe dan? Daarover een volgende keer.

AANGEPAST

Vorige week viel me opnieuw het voorrecht te beurt om een aangepaste dienst te leiden. Van dat woord „aangepast” houd ik niet, want het is dan net, alsof wij met onze wijsheid ons aanpassen aan hen die minder kunnen en weten. En zijn niet al onze kerkdiensten aangepast? Wij houden immers rekening met de behoudzucht of de vernieuwingsdrang van de gemeente? Maar vooral: Is niet heel de bijbel een aangepast spreken van God, die het zo gezegd heeft dat wij er althans iets van begrijpen zouden? De dienst waar ik het nu over heb, was wederom zeer vrolijk. Er werd soms bulderend gelachen en herhaaldelijk was er applaus. Dat gebeurt in een gewone dienst niet vaak. Wij wekten wel altijd met ons psalmgezing alle volken op: „handklapt en betuigt onzen God uw vreugd”, maar zelf deden we het nooit. De kerk zat vol. Er was een goede organist en een enthousiast interkerkelijk jeugdkoor. Vele kerk-gangers hadden wat slagwerk meegebracht, castagnetten en

Een abc van het Nieuwe Testament

Mondigheid (of onmondigheid) van de gemeente

De gelovigen onder het O.T. waren onmondig, stonden onder voogden. Maar de gemeenten onder het N.T. zijn mondig, moeten tenminste mondig zijn. D.w.z. ze mogen en moeten meepraten. Zich niet laten bevoogden door allerlei autoriteiten. De gelovigen moeten niet een zwiigende gemeente vormen. Maar de mond roeren. Al staat het woord niet in het N.T., de zaak komt zeker aan de orde. 'k Was eerst van plan het woord „macht” te bespreken. Maar ten slotte kies ik voor mondigheid. Laten we eens nagaan hoe het N.T. over de gemeente spreekt.

In een voorgaand artikel heb ik naar ik meen besproken, dat het woord gemeente meestal gebruikt wordt voor een plaatselijke gemeenschap. Het woord werd in de griekse wereld gebruikt voor een volksvergadering. Gemeente in christelijke zin is een vergadering van het volk van God of van Christus. Elke plaatselijke kerk is een volledige kerk van Christus. De brieven van Paulus zijn gericht aan de brs. (en zrs), die samen een gemeente vormen. Ze zijn niet gericht aan een kerkeraad of een voorganger. Die behoren er ook bij. Maar het adres is de vergadering van gelovigen. Om hen gaat het. Dat is ook het geval met de 7 brieven uit Openbaringen. Allen zijn ze verschillend. Maar ze be-

DOOR
H. J. JAGER
KAMPEN

horen allen bij Christus. In Matth. 18 waar ons geleerd wordt hoe we elkaar hebben te vermanen als dat nodig is, is het laatste woord „Zeg het aan de gemeente”. Daar heeft een kerkelijke bepaling van gemaakt: Dat is best te verstaan als „zeg het aan de kerkeraad”. Dat is wel gemakkelijk, maar het staat er niet. In een massale kerk kan dit voorschrift van de Here Jezus niet uitgevoerd worden. Dat getuigt echter niet tegen dit bevel

van de Heiland, maar wel tegen de massale gemeenten. Dat zijn wel „kerken”, maar geen gemeenten meer.

De mondigheid der gelovigen blijkt uit Rom. 12 bijv. Daar worden de brs. en zrs. toegesproken. Zij moeten hun lichamen stellen tot een levend dankoffer voor de Here. Dat is een eredienst, die naam waard. Zij moeten met z'n allen uitzoeken, wat de wil van God is. Wat goed en welbehagelijk en volkomen is. Want zij allen hebben niet dezelfde gaven, maar gaven hebben ze allemaal. Ze vormen één lichaam. En zoals in een lichaam alle leden samenwerken, zo moeten ook alle leden van een gemeente samenwerken. Ieder naar de genade-gaven, die hem of haar geschonken is. De één kan het Evangelie verklaren, een ander kan dienen, een ander kan onderrichten of vermanen. Niemand is overbodig, allen moeten meedoen. Ik zou deze verzen 2-5 met een verklaarder zo willen samenvatten:

1. De gemeente heeft haar eenheid in Christus.
2. In die eenheid is grote verscheidenheid.
3. Met onze gaven moeten we elkaar dienen.

Ieder moet zich houden aan eigen gave en eigen dienst.

Verder noem ik 1 Thess. 5, waar Paulus de leden van de gemeente opwekt om alle dingen te toetsen en het goede te behouden. Dat is niet maar de taak van één man of een college van ambtsdragers, maar van allen. Want alle gelovigen hebben de zalving met de Heilige Geest en ze mogen dat weten ook, volgens Johannes in een van z'n brieven. Dit is dunk mij genoeg om aan te tonen, dat de gemeente van het N.T. mondig moet zijn.

Maar dat is ze niet altijd. Mogelijk vaker niet dan wel. Hoe komt dat? Naar mijn mening vaak, omdat allerlei autoriteiten opstaan, die haar willen bevoogden en weer onder een juk brengen. Ik denk aan de strijd van de Here Jezus tegen de autoriteiten van zijn dagen. Daarvan lezen we in Matth. 23. De Heiland waarschuwt daar tegen de Schriftgeleerden en Farizeeën. Die hebben zich gezet op de stoel van Mozes en binden lasten op, te zwaar om te dragen. Ze

Pastorale Notities

DOOR
A. H. ALGRA
MAASSLUIS

allerlei ander klepperhout. Er was een jongen die prachtig danste en ik had een microfoon met zo'n lang snoer dat ik een heel eind de kerk in kon lopen. Wanneer de dienst ten einde is, de volkswagenbusjes weer voorrijden en de rolstoelen naar buiten gereden worden, dan ben je, zoals Buskes eens zei, zalig moe. En opeens leeg. Niet teleurgesteld. Soms zegt iemand na zo'n dienst: „Wat zouden ze ervan begrepen hebben? Ik vraag me dat niet af. Moet men er wel altijd iets van begrijpen? Ik vertel als preek gewoon een bijbelse geschiedenis. Dat lijkt eenvoudig, zo'n verhaal, maar begrijp je het? Je vertelt van een

verlamde, die opeens zich bewegen kon en lopen, met z'n matras op de rug. Wie van de gewone mensen kan dit begrijpen en wie heeft begrepen waarom dit nu niet meer gebeurt? Ja natuurlijk, daar hebben we wel een redenering voor, die ken ik ook. Maar wie weet nu werkelijk, waarom het heil van Jezus Christus op aarde thans niet meer zo tastbaar is in tekenen als toen? Daarom, als de kerk, na het koffiedrinken, langzamerhand verlaten wordt en ik me wat leeg voel, dan is dat niet omdat ik denk dat ik het hun niet duidelijk heb kunnen maken. Ik heb niet van de preekstoel af gepreekt ik heb maar gewoon in hun midden gestaan met mijn vreemd verhaal. Niet in onechte nederigheid maar met de oprechte gedachte: Ik begrijp het net zo min als jullie, maar wat waren we vrolijk met z'n allen! In de Heer verheugd. Ja, dat het vreugde was in de Here, dat hebben de meesten misschien niet eens geweten of begrepen. Is dat erg? „Nu ben je soms nog alleen. Nu moet je soms nog huilen”, dat zingen ze altijd zo graag en in zo'n uur geeft God hun zijn blijheid; en ons.

laten zich graag vereren, zitten altijd vooraan en laten zich begroeten als rabbi, wat zoveel is als „hoogheid”. Dan zegt de Heer, dat zijn discipelen zich geen rabbi moeten laten noemen. Want één is hun Meester en de leden van Zijn gemeente zijn allen brs. en zrs. En niemand moet zich vader (kerkvader) laten noemen, want één is hun Vader. Namelijk die in de hemelen is. En ze moeten zich ook geen leidslieden laten betitelen, want één is hun Leidsman, de Christus. En wie is de grootste onder hen? Geen rabbi of leidsman of meester, maar wie dient. We zullen dat woord kerkvader wel niet uit ons taalgebruik kunnen weren. We mogen Augustinus en Ambrosius wel zo noemen. Dat is nu eenmaal kerktaal geworden. Maar laten we a.u.b. geen augustinianen of ambrosianen of luthersen of calvinisten worden. Die hen klakkeloos volgen. Dat zouden zij trouwens zelf niet begeerd hebben. En we moeten ook maar geen nieuwe kerkvaders ons aanmeten laten. Wat helaas wel is gebeurd en nog gebeurt. Niet tot heil van de gemeente.

Geen leiders zullen we kiezen. Maar er is in het N.T. toch wel sprake van leiders en voorgangers en ambtsdragers? Stellig en dat laten we zo staan. Maar ze moeten geen leiders zijn zoals er leiders in de wereld zijn. Wie z'n mond open doet of wie schrijft geeft in zekere zin leiding. Goed of slecht. Maar we moeten die leiding niet klakkeloos volgen. Maar als de Bereeërs moeten we nagaan of deze dingen also zijn. Dat deden ze zelfs met de woorden van Paulus. Zouden wij het dan niet doen met sprekers en schrijvers van vandaag? Het gebeurt al te weinig naar mijn smaak. Dat is de goë gemeente afgeleerd. Ze heeft nog altijd veel te veel respect voor rabbi's en opperrabbijnen. Laten de voorgangers en „leiders” vooral luisteren naar wat we lezen in Luk. 22. Zelfs bij het laatste Avondmaal was er nog onenigheid onder de apostelen over de vraag, wie van hen als de meeste moest gelden. Zo gaat dat in de wereld, zegt de Here Jezus. Daar gaat het koningen enz. om te héersen. Maar zo moet het onder christenen en vooral voorgangers niet zijn. Maar de eerste worde als de minste, en de leider als de dienaar!

Vermoedelijk hebben de gemeenten van de tijd van het N.T. mondig geleefd dan in latere eeuwen en ook dan in onze tijd. Eén van de oorzaken is m.i. ook de organisatie, die aan de gemeenten is opgelegd en waartegen zij zich niet hebben verweerd. Ik bedoel de opkomst in de eerste eeuwen al van de Roomse kerk. Toen keizer Constantijn „christen” werd,

scheen de kerk te triomferen. Maar dat was grotendeels schijn m.i. Toen kwamen de kathedraalen en de bisschoppen enz. enz. En boven allen de Paus. Toen kwam de macht aan de clerus, de geestelijken. Toen kwamen de synoden. Waarvan een schrijver uit de Middeleeuwen ongeveer het volgende beweerde: Er is nog nooit een synode gehouden, die de kerk niet in groter verwarring heeft achtergelaten dan toen zij begon. Wat naar mijn mening nog wel vaak van een synode gezegd moet worden.

Ik ben geen deskundige op kerkhistorisch gebied. Maar ik heb in m'n leven niet veel goeds van synoden en van de mindere vergaderingen ondervonden. Ik denk aan de synoden van de veertiger jaren. Wie waren daar de leiders? Profen en vooraanstaande do's. Die ondanks veel verzoeken om de strijdpunten te laten rusten toch een kuyperiaanse formule aan de kerken hebben opgelegd. Als bindend. Van 1932 tot '46 hadden we

in de gemeente van Voorthuizen nooit strijd gehad. De meeste leden van de kerkeraad dachten over de formule van „houden voor wedergeboren” eensluidend en instemmend. Ze waren opgevoed door ds Vonkenberg. Ik was het er helemaal niet mee eens. Maar praktisch deden we in ons pastoraal werk gelijk. In de studeerkamer waren we het oneens. Maar in ons werk niet! Wat belette ons om zo samen verder te gaan? Een synode, waar de adviseurs de leiding hadden. Mannen van name, voor de meesten van wie ik respect had en heb. Maar één ding kon en kan ik niet begrijpen, dat zij hún opvatting aan de gemeenten als bindend oplegden. Met de beste bedoelingen, waaraan ik niet twijfel. Maar ze brachten de kerkeraad en mij in een dwangpositie. Zij konden met hun opvoeding en inzicht niet anders dan mij schorsen. En ik kon om mijn geweten niet anders dan neen zeggen. Niemand vrijwel heeft dit gewild. We hadden vele jaren in vrede samengewerkt.

Waarom ik dit ophaal? Om mij te rechtvaardigen? Zeker niet. Maar wel om te waarschuwen voor het volgen van grote mannen enz. En voor het zoeken van éénheid in een „klassiek-gereformeerde organisatie”. Dat redt de gemeente van Christus niet. Dat leidt telkens weer tot scheuring. Zoals bijv. in 1968. Dat zal zich naar mijn mening herhalen. Waarin ik dan de eenheid zoek? In de eenheid van Ef. 4. De enigheid van de H. Geest, de eenheid van erkenning van één God, één Christus, één geloof, één doop, één hoop. Als we ons nu eens aan die Hoofdzak hielden! Dan zouden we nog geen hemel op aarde krijgen. Maar we zouden wel van veel onnodig geharrewar verlost worden. En „vriend en metgezel” zijn van allen, die God ootmoedig vrezen. Van allen, die in woord en geschrift zich houden aan het Evangelie der genade en aan het leven naar al wat Christus ons geboden heeft.

Tot de volgende maand.

De exegese van Rom. 11:25-26 (II₂)

5. Al verder wil ik iets zeggen over dJ.'s behandeling van de door Paulus in vv. 26-27 geciteerde Schriftplaatsen. dJ. spreekt van een combinatie van teksten uit Jes. 59 en Jer. 31. Nu zal niemand ontkennen, dat we in Jer. 31 inderdaad *verwante* gedachten ontmoeten. Maar het is onweersprekelijk, en ook allang door uitgevers en verklaarders van de Griekse tekst vastgesteld, dat het citaat van Paulus een combinatie is van Jes. 59 : 20, 21a en Jes. 27 : 9c:

Jes. 59 : 20 „Komen ⁹⁾ zal uit ¹⁰⁾ Sion de verlosser, wegdoen ¹¹⁾ zal hij goddeloosheden van Jakob;

21a en dit (zal) voor hen (zijn) het verbond van Mijn kant, 27 : 9c wanneer Ik wegneem de zonden van hen” ¹²⁾.

(Men begrijpt ook gemakkelijk, hoe Paulus de 'wissel' van Jes. 59 naar Jes. 27 heeft kunnen nemen: aan 27 : 9c gaat nl. vooraf „daarom zal weggenomen worden ongerechtigheid van Jakob; en dit is de zegen van hem, ...”, woorden dus die sterk overeenkomen met de uit Jes. 59 geciteerde.)

Een zó nauwe, goeddeels woordelijke, overeenstemming bestaat er niet met Jer. 31 : 33, 34. Hoe komt dJ. er nu toe het vrij letterlijk aangehaalde Jes. 27 : 9c te wippen, en te vervangen door Jer. 31? De oplossing van het raadsel is niet ver te zoeken, nl. in zijn eerste artikel. Schrijvend over Jer. 31 : 34b zegt hij daar: „Maar nu treffen we in Jeremia 50 : 20 een herhaling aan van de belofte van

DOOR D. HOLWERDA ZUIDHORN

banier', 39ste jrg. nrs. 42/43, blz. 7.) Het nieuwe dat Paulus, gedreven door den Geest, hier naar voren brengt uit de oude schat van de profetie ligt m.i. in de *nieuwtestamentische concretisering* ('het naar ons toe vertalen' zegt men tegenwoordig graag) van de oudtestamentische beloften. En de kleine tekstafwijkingen zijn gemakkelijk te verklaren, als men in rekening brengt, hoezeer Paulus zich het hele O.T. had eigen gemaakt, en daarbij bedenkt, dat hij waarschijnlijk op zijn geheugen afging bij het citeren. (Het 'naslaan', dat aan onze tijd eigen is, kende men vroeger veel minder.) Als men uit zulke onbeduidende afwijkingen nog een aparte boodschap wil puren, overvraagt men, vrees ik, de Schrift, en loopt men gevaar het zicht op de eigenlijke boodschap te bemoeilijken, of daarvan af te leiden.

¹¹⁾ Vóór „wegdoen” opnieuw „en” LXX.
¹²⁾ „van hem de zonde” LXX.

zondevergeving en wel in deze vorm: „In die dagen en te dien tijde... zal de ongerechtigheid van Israël gezocht worden, maar ze zal er niet meer zijn, en zullen de zonden van Juda (nagespeurd worden), maar ze zullen niet gevonden worden, want Ik schenk vergeving aan wie Ik doe overblijven”. Ook in dit woord gaat het om de bekende belofte van vergeving der zonden voor geheel Israël (immers weer: Israël en Juda), maar dat sluit eigenaardigerwijs niet uit dat deze belofte die voor het geheel bestemd is, slechts aan de 'rest' ten goede komt, te weten aan degenen die de Here God doet overblijven. Vergelijking van deze twee teksten doet ons opnieuw zien hoe 'geheel' en 'rest' bijéén horen en tegelijk in een zekere spanning tegenover elkaar staan.”

Jer. 31 legt dus de link naar Jer. 50, waar 'heel Israël' wordt aangeduid als 'rest', met welk gegeven hij Rom. 11 te lijf wil gaan. Hij vervolgt dan ook aldus: „Deze tekst over de zondevergeving is daarom zo belangrijk, omdat hij vlak in de buurt van Romeinen 11:26 wordt aangehaald door Paulus, en wel in vs. 27: ... (volgt citaat) ... Daarom zeg ik met vrijmoedigheid dat het bekende 'geheel Israël' van Romeinen 11:26 niet losgemaakt kan worden van het geheel van Israël in Jeremia 31:34, dat in Jeremia 50:20 Gods overblijfsel wordt genoemd. Met andere woorden: 'rest' en 'geheel' staan in Romeinen 11 (de

verzen 5 en 26) in dezelfde spanningsvolle verhouding als bij Jeremia (31 : 34 en 50 : 20)".

Dit eerste artikel is onthullend voor dJ's aanpak van Rom. 11 : 25, 26. Door Paulus' citaat uit Jes. 27 te vervangen door Jer. 31, ziet hij kans te opereren met Jer. 50. En van daaruit is de exegese van Rom. 11 : 25, 26 voor hem al beslist nog voordat hij aan de werkelijke analyse van de tekst-inkwistie zelfs maar begonnen is. Van 'vooringenomenheid'¹³⁾ gesproken!!!

Het kost mij moeite deze en eerder gesignaleerde fouten van dJ. publiek bloot te leggen. Met name in dit laatste geval vrees ik nl., dat lezers geneigd zullen zijn zijn integriteit als exegeet in twijfel te trekken. Laat ik daarom uitdrukkelijk verklaren, dat ik op dit punt geen twijfel koester. Ik meen te begrijpen, wat er aan de hand is: dJ. is kennelijk zo 'gebiologeerd' door zijn ontdekking van de relatie tussen 'gelovige rest' en 'geheel Israël' - en inderdaad is dat een gewichtige ontdekking! - dat hij de neiging heeft overal waar nu verder 'heel Israël' genoemd wordt dit te duiden als 'gelovige rest'. Dit is een val waarvoor iedere exegeet moet uitkijken. Ik ben er zelf ook wel eens voor een moment ingetrapt. En je bent dan achteraf maar dankbaar, dat je tijdig nog eens kritisch je werk bent gaan toetsen, voor je het publiceert. Ik neem dus aan, dat de 'vind-vreugde' hem tijdelijk een 'black out' heeft bezorgd, waardoor hij bij de exegese van Rom. 11 : 25, 26 op het verkeerde spoor is geraakt, en toen alle 'onveilig'-signalen - en dat waren er nogal wat, zoals we zagen! - heeft genegeerd.

6. Nu dan de beide door Paulus uit Jesaja geciteerde teksten.

Wat 59 : 20 betreft, signaleert dJ. het ontbreken van het lidwoord vóór het woord 'goddeloosheden' in de Griekse tekst. Hij hangt daar nogal wat aan op: blijkens de bepaling „uit Sion”, zo schrijft hij, „draagt Israëls verlossing de kleur van de verzoening en van de vergeving en van het afwenden van goddeloosheden. Maar juist daarom is Israëls verlossing een kritische verlossing; niet ieder in Jakob is ervan gediend. *Dat is de reden waarom er wat onbepaald gezegd wordt dat deze Verlosser 'goddeloosheden van Jakob zal afwenden'.* (Cursivering van mij, D.H.) Dat klinkt anders dan (bijvoorbeeld) Psalm 130 : 8: „En Hij zal Israël verlossen van al zijn ongerechtigheden”. In de Psalm echter gaat het over het Israël Gods, bij Paulus daarentegen gaat het er om wat Jakob-naar-het-vlees van deze verlossing merkt. En dan moet gezegd worden dat niet ál

Jakobs goddeloosheden worden afgewend, maar alleen die van degenen welke zich in Jakob op Sion oriënteren”. (Nr. 35, blz. 3/4.)

Hier zou het toch wel dienstig zijn geweest eens een Griekse grammatica te raadplegen. Waar het nl. om *abstracta* gaat, werd er geen wezenlijk verschil gevoeld tussen gebruik of weglating van het lidwoord, zegt Robertson¹⁴⁾. Men vergelijk ook Kühner-Gerth¹⁵⁾, die in dit verband speciaal nog wijzen op woorden voor *deugden en ondeugden (zonden)*. Trouwens: als weglating van het lidwoord hier zou suggereren, dat het maar om enkele goddeloosheden gaat, hoe kan Paulus dan in de parallelle uitspraak („wanneer Ik wegneem de zonden van hem”) weer wel het generaliserend lidwoord gebruiken? Bekijken we Jes. 27 : 9 in z'n geheel, dan blijkt daar in de parallelle dezelfde afwisseling voor te komen: eerst „ongerechtigheid van Jakob” (zonder lidwoord), dan „de zonde van hem” (met lidwoord). En dit is schering en inslag, b.v. Jer. 5 : 6 („ongerechtigheden” zonder lidwoord), „de afkeringen” met lidwoord; zelfs daar waar het woord 'alle' erbij staat, b.v. Ez. 18, waar in v. 28 sprake is van iemand die „zich heeft afgewend van alle ongerechtigheden” (zonder lidwoord), maar dan in v. 30 het volk wordt opgeroepen: „wendt u af van alle de ongerechtigheden” (met lidwoord). Een vluchtige blik in de apparatus criticus leert trouwens, dat op tal van plaatsen de handschriften onderling verschillen t.a.v. de toevoeging of weglating van lidwoorden juist in zulke gevallen. Een bewijs dat een afschrijver zonder erg het lidwoord toevoegde of wegliet: het maakte geen verschil, wat de betekenis betreft.

7. Als ik dan nu zelf nog iets mag zeggen over de oudtestamentische citaten hier, dan weet ik, dat bescheidenheid mij past. Het O.T. is niet een terrein binnen mijn vakgebied, en hier erken ik dJ. graag als mijn meerdere. Toch meen ik een aantal zaken naar voren te mogen brengen.

In de eerste plaats dan moet erkend worden, dat Paulus ons met zijn wijze van het gebruiken van het O.T. wel eens in de problemen brengt. Niet altijd is op het eerste gezicht duidelijk, waarom hij juist deze tekst aanhaalt. Meermalen leest hij er iets in, wat wij er niet zo gauw in zouden gelezen hebben; soms ook iets wat er helemaal niet in staat. Ik denk b.v. aan het citaat uit Ps. 68 : 19 in Ef. 4 : 8. Paulus leest daar, dat Christus gaven gaf aan de mensen, terwijl de geciteerde tekst - ook in de

LXX-versie-zegt (aan Gods adres): „Gij hebt gaven genomen”. Een blunder van Paulus? Ik denk het niet. *De hele psalm*, en niet alleen dit vers, zal Paulus voor ogen hebben gestaan. En daarin is wel degelijk sprake van gaven die God gaf aan Zijn volk, b.v. v. 10. Ondanks de niet geheel correcte wijze van citeren van een onderdeel heeft de apostel toch een hoofdgedachte uit het totaal van de context in het oog gevat. Nu stelden wij reeds vast, dat in Rom. 11 : 25, 26 niet direct sprake is van een 'gelovige rest'. Dat blijkt evenmin het geval te zijn in de door Paulus aangehaalde teksten uit Jesaja, zoals hij die las in de LXX.

Evenmin worden in het citaat voorwaarden genoemd, die God aan Israël zou stellen ('als gij u bekeert' of 'als gij uw afgoderij wegdoet'), wat wel gebeurt in de masoretische tekst van Jes. 59 : 20 („voor wie zich in Jakob van overtreding bekeren”)^{15a)} en eveneens in die van Jes. 27 : 9 („hierdoor zal de ongerechtigheid van Jakob verzoend worden, ... dat hij alle altaarstenen tot verbrijzelde kalkstenen maakt, en dat geen gewijde palen en wierookaltaren overeind blijven staan”). Paulus concentreert de aandacht helemaal op wat *de Heere* doet met (en voor) Zijn volk. Aanknappend bij het 'gered worden' van heel Israël grijpt hij naar een citaat waarin de Heere optreedt als de grote *Verlosser* van zijn volk. En door deze teksten zo te citeren verdonkeremaant Paulus de 'inbreng' van het volk in het beke-

^{15a)} Als dJ. (nr. 32 blz. 2 kol. 4) Jes. 59 : 20 gedeeltelijk gecursiveerd als volgt afdrukt: „Maar als Verlosser komt Hij voor Sion en voor wie zich in Jakob van overtreding bekeren” en dan tussen haken toevoegt: „deze tekst wordt aangehaald in Romeinen 11 : 26!”, dan is het uitroepteken misplaatst. Immers „de geestelijke bepaling aan Israël meegegeven” (t.w. de gecursiveerde woorden aan het slot) ontbreekt nu juist in de tekst zoals Paulus die citeert.

ringsproces niet, maar hij schuift die wel naar het tweede plan, om alléén de ondoorgrondelijke liefde van God voor Zijn volk in het volle licht te stellen. In een lofzang op dien 'solitair' werkenden God culmineert dan ook dit hoofdstuk (vv. 33-36).

Dat is, ofschoon voor ons misschien verrassend, toch wel degelijk in overeenstemming met een van de hoofdgedachten van de bewuste pericopen.

Wat Jes. 59 betreft: eerst is in 58 getekend de godsdienstige ijver van Gods volk en hun verwijt aan den Heere, dat Hij die ijver niet honoreert (vv. 2-3), een passage die Paulus best eens voor ogen zou hebben kunnen staan, toen hij Rom. 10 : 2-3 neerschreef. Dan komt in 59 na een brede aanklacht van het volk vanwege zijn zonden, die een barrière vormen tussen hen en God (v. 2), in v. 15 de doorbreking van deze toestand; maar dan niet van de kant van het volk, neen: „... Toen bracht Zijn arm Hem hulp” (v. 16).

Ook in Jes. 27 is het *de Heere* die een keer brengt. Eerst weer dezelfde diagnose als in hfdst. 59: „Omdat het geen volk van inzicht is - en wie denkt hier niet opnieuw aan Rom. 10 : 2 „ijver zonder inzicht”? -, daarom ontfermt zijn Maker er Zich niet over en is zijn Formeerder het niet genadig” (Jes. 27 : 11). En dan de ommekeer in v. 12: „Maar het zal te dien dage geschieden, dat *de Heere* de aren zal dorsen van de Rivier (d.i. de Eufraat) af tot aan de beek van Egypte - d.i. over heel het gebied dat Israël op het toppunt van zijn politieke macht ooit heeft beheerst - en gij zult ingezameld worden één voor één, kinderen Israëls”. *God haalt de volle oogst van Zijn volk binnen.*

Wat dJ. in de eerste vijf artikelen schreef over de schifting binnen

Philadelphia-Vakantieweken

In 1984 worden weer de 'Philadelphia-Vakantieweken' georganiseerd door de kampcommissie van het Protestants Christelijk Centrum.

Deelnemers — De vakantieweken zijn bestemd voor verstandelijk gehandicapten die niet zelfstandig op vakantie kunnen.

Er zijn twee programma-folders:

- het A-programma is bestemd voor deelnemers die een M.L.K.-school bezoeken of bezochten;
- het B-programma is bestemd voor deelnemers die een Z.M.L.K.-school bezoeken of bezochten.

Het totale programma biedt 64 mogelijkheden in binnen- en buitenland. De groepen zijn naar leeftijd samengesteld en voor beide programma's geldt dat men kan deelnemen vanaf 6 jaar.

Vrijwilligers — De begeleiding van de deelnemers gebeurt door vrijwilligers tussen de 18 en 40 jaar. Alle onkosten worden vergoed. Een speciale opleiding is niet vereist.

Info — Belangstellenden, zowel deelnemers als vrijwilligers, kunnen informatie aanvragen bij: Philadelphia Vakantieweken, Kampcommissie P.C.C., Stadhouderslaan 43, 3583 JC Utrecht. Telefoon 030-512937.

¹³⁾ Ik doel hier op dJ's verwijt aan ons adres, nr. 35 blz. 2 kol. 3.

¹⁴⁾ „No vital difference was felt between articular and anarthrous abstract nouns”, A. T. Robertson, *A Grammar of the Greek New Testament*, Nashville Tennessee 1954, p. 794.
¹⁵⁾ 1, 606 1. (Voor de volledige titel zie het eerste artikel, noot 6.)

Israël blijft dan ook in hoofdzaak¹⁰⁾ overeind staan. Alleen: wij moeten tot de conclusie komen, dat Paulus, wanneer hij hier enkele van die profetieën waaruit dJ. putte, gebruikt, ze over een andere zeef laat gaan. Wat hem daarin treft is de hoofdrol die de Heere speelt. Zeker, in Jes. 59 en 27 wordt van het volk gevraagd, dat zij zich zullen bekeren. Maar wie brengt het herstel op gang? Wie neemt het initiatief? Dat is Jakobs God, en Hij alleen. Het is ten diepste Gods erbarmen met Israël dat in het lot van het volk een keer brengt. Israël wordt door God niet even hard geslagen als Assur, dat Israël sloeg; niet zo finaal gedood als de vijand, die hem doodde (Jes. 27:7). „Met alle volken waaronder Ik u verstrooid heb”, zo zegt de Heere (Jer. 30:11), „zal Ik voorgoed afrekenen, maar met u zal Ik niet voorgoed afrekenen, doch naar recht u tuchtigen”.

¹⁰⁾ Op details valt af te dingen. Ik noem er twee: a) nr. 32 blz. 3 kol. 2 „Een samengaan tenslotte van priesterdienst en koning als scheidingmakend criterium binnen het volk vinden we in Psalm 149:2 „Israël verheuge zich in zijn Maker, laten de kinderen Sions juichen over hun koning”. Hier wordt het volk naar Sion, (het inbegrip van alles wat met het heiligdom te maken heeft) en naar de koning toegedreven en de Israëlieten naar de geest scharen zich als kinderen rondom deze hun geestelijke centra”. Om te beginnen is, gezien de parallelle met „Maker” hier met „koning” zonder twijfel God bedoeld, en niet zijn aardse gezalfde (vgl. Ps. 97:1, 8). En verder: in „Sion” zit zeker ook „het heiligdom”; jawel, maar het komt er hier niet uit. Niets wijst er op, dat „Aäron” den dichter bewust voor de aandacht staat. Mag hij ook nog eens een keer „kinderen Sions” gewoon als stilistische afwisseling van „Israël” gebruiken? b) Geforceerd en ten dele onjuist acht ik ook de uitleg van Jes. 45:25 „in den Heere wordt het gehele nakroost van Israël gerechtvaardigd en zal het zich beroemen”. dJ. meent, dat hier van de drie „onderscheiden kringen” (bedoeld zijn „kroost van Jakob”, v. 19, „die uit de volken ontkomen zijn”, v. 20, en „alle einden der aarde”, v. 22, D.H.) een optelling gemaakt en een hoofdsom geboden wordt” (en haalt daar dan ook weer de „rest-gedachte bij, nr. 34 blz. 2 kol. 4, met opnieuw een voorbarige verwijzing naar Rom. 11:26). Dat zie ik met de beste wil niet. Hebben we voor 24b/25 niet een parallel in 16/17? Terwijl de makers van afgodsbeelden beschaamd staan en te schande worden, omdat hun afgoden hen niet blijken te kunnen redden, wordt Israël, doordat dit volk door zijn God, Jahweh, wel wordt verlost, niet beschaamd en niet te schande. Diezelfde tegenstelling tussen Israël en de (vroegere) afgodendienaars lees ik in vv. 24/25: aan het eind van het rechtsgebed (vgl. 43:9; 44:6-9) moeten de volken die zich tegen den Heere hadden verzet beschaamd erkennen: wij hebben met onze afgoden op het verkeerde paard gewed; Israël daarentegen „wordt in het gelijk gesteld met Jahweh” (d.w.z. is met Jahweh niet bedrogen uitgekomen, krijgt gelijk met zijn vertrouwen op Hem) en zegt nu jubelend: zie je wel, onze God is gebleken de enige ware te zijn! (Dezelfde tegenstelling tussen 'beschaamd en te schande worden' en 'gerechtvaardigd worden' ook in 50:7, 8. Voor 'gerechtvaardigd worden' in de betekenis 'in het gelijk gesteld worden in een rechtsgebed' vgl. ook 43:9, 26.) Hier zie ik toch bepaald een contrast, geen optelsom. En van die 'rest(en)' geen spoor! Juist om het belang van de grote lijn die dJ. ons in deze artikelen met een zo verrassend diep inzicht in de Schrift wijst zou het toe te juichen zijn, als hij - of ev. een ander - de detailadstructie en -uitwerking nog eens zorgvuldig ging toetsen. M.i. blijkt uit deze twee voorbeelden, evenals uit zijn exegese van Rom. 11:25-26 - en daar heel sterk! - dat dJ. zich onvolgende gehoord heeft voor 'inlegkundige' benadering van het tekstenmateriaal. Ik vrees, dat daardoor de geloofwaardigheid van het geheel schade kan oplopen; wat mij bijzonder zou spijten.

Monocultuur en monorail

een gesprek over de ambten (3)

Nadenkend en sprekend over de ambten kun je naar mijn overtuiging niet om de historie heen. Niet voor niks hebben de dingen zo hun beslag gekregen. Zonder van de traditie een hoofdspoor te willen maken, denk ik dat het goed is ook bij bijbelstudie over dit onderwerp in hoge mate rekening te houden met de gegevens uit de historie.

De vorige keer heb ik geprobeerd om naar aanleiding van een paar gegevens uit het Nieuwe Testament het een en ander aan de orde te stellen.

Het was verre van compleet, maar ik dacht, genoeg voor een bijdrage in een gesprek. Zo wil ik deze keer mijn aandeel afsluiten met een aantal opmerkingen n.a.v. historische gegevens. Niet dat ik zo deskundig ben op dit gebied, maar omdat het verhaal zonder dit spoor niet af is.

Na de apostelen

De tijd na de apostelen ademt een heel andere sfeer dan de woorden van het N.T. En eerlijk gezegd is dat ook geen wonder als je ziet hoe ieder mens onder de maat van het evangelie blijft, en met welke problemen de nieuwtestamentische gemeenten al te maken hebben gehad in de tijd van de apostelen. Nu de apostelen er niet meer zijn is het er niet gemakkelijker op geworden.

Eén van de geschriften uit de tijd na het Nieuwe Testament is de Didachè, 'Het onderwijs van de twaalf apostelen'. Het geschrift geeft een beetje een beeld van het reilen en zeilen van de kerk uit die tijd.

Sprekend over het avondmaal blijkt daarin het woord 'offer' belangrijk te zijn. Het herinnert aan Mal. 1:11 waar staat: „maar van de opgang van de zon tot haar ondergang zal mijn naam groot zijn onder de heidenen en aan alle plaats zal mijn naam reukwerk toegebracht worden en een rein spijsoffer, want mijn naam zal groot zijn onder de heidenen, zegt de Here der Heerscharen”. (St.Vert.) Oudtijds is hierin de belofte gelezen dat de heidenen God zullen vereren.

De Didachè schrijft (vert. A. F. J. Klijn): „Op de dag des Heren zult u samenkomen, het brood breken en dankzeggen na openlijk uw zonden beleden te hebben opdat uw offer rein mag zijn. Niemand, die een geschil met zijn vriend heeft moet met u samenkomen zolang ze niet verzoend zijn, opdat uw offer niet ontwijfd wordt (Didachè XIV). Volgens een opmerking van dr Klijn in een noot¹⁾ kan 'offer' als aanduiding van het avondmaal fungeren, als men bedenkt dat ook de gebeden als offers kunnen worden beschouwd. Nadruk ligt dan op de

DOOR W. H. LOUWERSE LANGERAK

eucharistie, dat is de dankzegging. Ook werd wat men meebracht voor de liefdemaaltijd offer (thusa) genoemd. Mogelijk dat deze twee zaken, eucharistia en thusia het denken over het avondmaal mede hebben bepaald, in de vroege kerk.

Vervolgens schrijft de Didachè (XIV): „Kiest daarom voor uzelf opzieners en diakenen (...) zij toch verrichtten de dienst voor u en die dienst is die van profeten en leraren.”

Het woord 'daarom' is hier opvallend. Het verbindt het één met het ander op een manier die doet vermoeden, dat ook bij het breken van het brood de verkondiging, of de leer, (nog) een belangrijke plaats had.

Nog een ding wil ik uit de Didachè noemen. Hij geeft een heel praktische manier om echte profeten van valse te onderscheiden. De laatsten zullen zich openbaren als klaplopers die het meest hun buik willen dienen. Het gebeurde blijkbaar weleens dat iemand zich aandienende bij een gemeente met de mededeling, dat hij een apostel of profeet was (vergelijk 2 Cor. 3:1, 10:12, 11:5 en 12): „Elke apostel, die naar u toekomt moet u ontvangen als de Heer. Hij moet echter niet langer dan een dag blijven, zonodig nog een. Als hij echter drie dagen blijft, dan is hij een leugenprofeet (...) Iedere profeet die de waarheid leert maar die niet in praktijk brengt is een leugenprofeet” Didachè XI.

Ik denk dat je hieruit kunt leren, dat de Didachè voorschriften en adviezen geeft mede naar aanlei-

Redactie

Ir. A. W. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. E. R. Postma
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

ding van slechte ervaringen. 'Zo moet het niet weer', is misschien wel een van de grootste lessen van de geschiedenis.

De ervaringen met zgn. apostelen zullen wel tot die praktische sleutel hebben gebracht: 'als hij drie dagen blijft, dan is hij een leugenprofeet'.

Een regel dus om herhaling te voorkomen. Zo word je ook in de kerk vaak door schade en schande wijs.

Ook kun je hier zien, dat de leer van groot belang is, en daarmee samenhangend de plaats van hen die die leer brengen. Een van de waarschuwingen is dan ook: „pas op dat niemand u doet afdwalen van deze wijze van onderricht. Want hij geeft onderwijs buiten God om.” Didachè VI.

Om te blijven bij de leer van de twaalf apostelen is het onderwijs in de Didachè gegeven.

In alle moeiten van die eerste tijd, van ketterijen, vervolging etc., werd de kerk meer en meer gedragen door deze drie pijlers: de bisschop, de kanon van de Schrift, en de (apostolische) geloofsbelijdenis.

Daar vond men houvast en zekerheid in alle moeiten en strijd tegen de dwaalleer. Ook al zullen we niet alles positief beoordelen, toch dacht ik dat je kunt zeggen dat het bewaren van de apostolische traditie (leer) het motief is geweest, dat heeft geleid tot de 'ontwikkeling' van deze drie pijlers.

De Reformatie

Het is wel een grote stap van de vroege kerk naar de reformatie. De kerk van Rome heeft intussen een vaste vorm gekregen in het hiërarchisch gebouw van de ambten. De leer is door de arbeid van Thomas en anderen ook ontwikkeld tot een geweldig bouwwerk (scholastiek).

De apostolische traditie is volgens Rome bewaard in (via) het ambt m.n. in dat van de bisschop van Rome. Voor de Reformatie daarentegen ligt de apostolische traditie niet in de historische voort-

¹⁾ A. F. J. Klijn, Apostolische Vaders 2, p. 121.

gang (successio) van het ambt, maar in die van de leer. Wie de leer van de apostelen vasthoudt staat in de apostolische traditie.

Voor de reformatoren was voor alles de prediking van het Woord belangrijk. Zij hebben dan ook alles gedaan om daarin de lijn van de apostelen vast te houden.

Lekkerkerker schrijft ten aanzien van Luther: „Inderdaad leert Luther (tussen de jaren 1519 en 1524) dat alle gelovigen het recht en de plicht hebben het Woord Gods te spreken, elkander de vergeving der zonden te verkondigen, te dopen, het avondmaal te bedienen. Maar hij hecht daarnaast ook grote betekenis aan het bijzondere ambt. De gemeente is niet alleen een geestelijke inwendige christenheid, er is ook een lichamelijke uitwendige. Zij wordt geboren uit de verkondiging van het Woord, en deze is nu eenmaal een uiterlijk waarneembaar gebeuren. Voor de verkondiging zijn predikanten nodig. Terwille van de orde dient de taak van de prediking en uitdeling van de sacramenten door de gemeente aan bepaalde personen te worden toevertrouwd: weliswaar zijn alle gelovigen daartoe bevoegd (...) maar het zou een grote verwarring met zich mee brengen de openbare verkondiging van het Woord maar door ieder te laten geschieden.”²⁾ Een andere lijn bij Luther is die vanuit Ef. 4:11. Volgens Lekkerkerker is de eerste lijn gefundeerd in het priesterschap van alle gelovigen. Luther kwam niet tot een uitgewerkte ambtsleer.

Calvin heeft, volgens Lekkerkerker, als eerste in de kerkgeschiedenis zich daaraan gewaagd en is tot nog toe niet overtroffen. Volgens Calvin is de dienst der mensen, waarvan God gebruik maakt bij het besturen van de kerk, de voornaamste zenuw waardoor de gelovigen in een lichaam verbonden zijn.

Zo wordt de wederoprichting der heiligen volbracht, zo wordt het lichaam van Christus opgebouwd, zo wassen wij op door alles in Hem die het Hoofd is, en groeien onderling samen, zo worden wij alleen gebracht tot de eenheid van Christus, indien de profetie onder ons kracht heeft, indien wij de apostelen ontvangen, indien wij de ons bediende leer niet verachten.

God verwees ook Cornelius naar een mens, om van hem de leer der zaligheid en de heiligmaking des doops te ontvangen (Inst. IV, 4, 2-4).

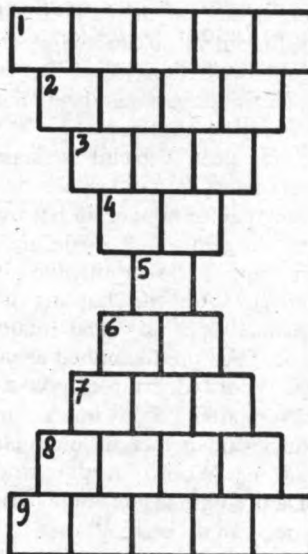
Het zijn niet de ambten die de zaligheid brengen, maar de prediking, daarin komt de verzoening tot ons.

„Door het evangelie, dat door mensen gepredikt wordt, regeert en beschermt Christus zijn kerk. Het Woord des Heren is de schepter waarmee Christus, zijn regiment

1. Eén van de zonen van David heette Absalom. De moeder van Absalom heette Maächa. Zij was dus een vrouw van David. Deze Maächa was de dochter van een koning die Talmai heette. Van welk land was Talmai de koning? 2 Samuël 3:3.
2. Toen David nog een knaap was, moest hij vechten tegen Goliath. Deze Goliath was erg groot en sterk. Hij was een
3. Op de bruiloft te Kana zegt Maria tegen haar zoon Jezus dat de wijn op is. Dan zegt Jezus tegen haar: „Mijn ... is nog niet gekomen”, Johannes 2:4.
4. Abraham is geboren in
5. Welke is de achttiende letter van het alfabet?
6. Een ander woord voor „daar”.
7. De naam van een vestingstad uit Jozua 19:35.
8. Een schriftgeleerde krijgt opdracht uit het land Babel, waar het volk Israël in ballingschap was, terug te gaan naar Jeruzalem. Hoe heette hij? Naar hem is ook een Bijbelboek genoemd, namelijk het vijftiende.
9. Hoe heet het middelste dorp dat op de grens van Hauran ligt? Ez. 47:16.

Als je alle namen en woorden goed hebt ingevuld dan zie je dat elke volgende naam uit dezelfde letters bestaat, eerst gaat er een letter af later komt er een bij.

Oplossing vorige week: A. Jericho — B. Zout — C. Moes — D. Meel — E. Twintig — F. Honderd — G. Jordaan — H. Geleend — I. Jezus — J. Christus — K. Wonderen.

over de kerk uitoefent”.³⁾ Uit deze weergave van prof. C. Veenhof blijkt dat er een samengaan, een overeenkomst is van het Woord en de prediking ervan, maar ook dat er duidelijk verschil is.

„Als gevolg daarvan behoort het tot de natuur van de prediking van het evangelie dat zij met onaanastbare majesteit is vervuld. De prediking is het unieke en exclusieve middel waardoor wij het heil in Christus deelachtig worden”⁴⁾. Daarom is de 'gezonde leer' zo van belang.

Als je dit zo leest krijg je sterk de indruk dat bij de ambten het Woord primair is. Het Woord geeft aan het ambt zijn gezag en niet omgekeerd, het ambt aan het Woord. Zo is de positie van de ambten niet vanuit een formele status gefundeerd, maar vanuit hun inhoud, dat is het Woord.

Met name geldt dit voor de herders en leraars. Zo bezien betekent de moeite die Calvin had met de positie van het ambt van de leraren, (of de doctores uit de latere K.O.) niet zo heel erg veel. Het ging niet om hun positie op zichzelf, maar om de leer en het doorgeven daarvan.

De formeel ambtelijke positie van een predikant is dus ook niet het eerste. Dat wil zeggen dat niet zijn gezag de prediking draagt, maar

het gezag van het Woord. Tenminste, als hij blijft binnen de grens van hetgeen geschreven staat, dan wordt zijn woord gedragen door het gezag van God en Zijn Christus.

Zo maakt ook niet de handeling van een predikant een sacrament tot sacrament.

„De leer, de prediking van het Woord van God, is de moeder uit welke God ons verwekt en die ons dan baart”.⁵⁾

Een duidelijker contrast met Rome kan, dacht ik, niet. Ook met de Dopers is er een duidelijk verschil, omdat de uitwendige prediking bij hen nooit zo'n gewicht zal krijgen. Voor hen is de prediking meer een aanloop op het eigenlijke, dat is het onmiddellijke werk van de Heilige Geest in het hart van een mens. Je ontmoet het ook in die bekende term: de Geest als *na*-prediker van het Woord.

Voor Calvin is het sacrament secundair t.o.v. het Woord. Hij kent het gebruik dat Augustinus maakte van het woord 'sacrament' als vertaling van het griekse woord 'mysterion'. Voor Augustinus had het niet dat zware gewicht van een opus operatum, maar het was voor hem „een zichtbaar teken van een heilige zaak, of een zichtbare gedaante van een onzienlijke genade” (Inst. IV, 14, 1). Hoewel door de korthed van de formulering

Administratie

Administratie-adres:

Kon. Wilhelminalaan 38
3956 TD Leersum
Tel. 03434-54288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 nov.

Abonnementsprijs:

f 45,— per jaar of f 24,— per halfjaar.
Buitenland f 55,— per jaar of f 70,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Brabantlaan 122
2101 SK Heemstede
Tel. 023-285825

Advertentieprijs:

40 ct per mm.
familieberichten 35 ct p. mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”
Nooitgedacht 3
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

misbruik mogelijk is, is deze gedachte volgens Calvin wel juist, in ieder geval bruikbaar. Toe te geven is aan ds Van den Berg, dat Bavinck schrijft, dat er een bezwaar kleefte aan het gebruik van het woord sacrament. Een bezwaar dat daardoor nog versterkt wordt „dat de griekse betekenis van het woord mysterion, in het latijn door sacramenten vertaald, op de opvatting van de met die naam aangeduide kerkelijke plechtigheden invloed heeft uitgeoefend”⁶⁾. Maar uit wat hij schrijft is niet duidelijk, wanneer dat is geweest, op welke wijze en bij wie. Calvin gaat aan de tijd van de scholastiek voorbij om Augustinus te citeren, voor wie het sacrament zo'n brede betekenis had, dat het zelfs de regenboog kon zijn als zichtbaar teken bij de belofte aan Noach.

Het woord sacrament komt niet in de bijbel voor, en je kunt dat een bezwaar noemen. Maar niet in het minst voor Calvin geldt wat Bavinck hierover zegt: „... ook in de christelijke kerk was niet het begrip, maar de zaak het eerste”⁷⁾. Het gebruik van de oorspronkelijke betekenis van het woord sacrament, als de soldateneed, de belofte van trouw aan het vaandel, en de omhuizing ervan, als de belofte van de Veldheer van de opname in het leger, wijst Calvin als spitsvondigheid af (ter correctie op het eerste deel).

Het toont wel aan, dat Calvin zich heeft bediend van woorden om de

²⁾ A. F. N. Lekkerkerker, Oorsprong en functie van het ambt, p. 130.

³⁾ C. Veenhof, Calvin en de prediking, in: Zicht op Calvin, p. 94.

⁴⁾ Idem, p. 95.

⁵⁾ Idem, p. 96.

⁶⁾ H. Bavinck, Gereformeerde Dogmatiek IV, p. 450.

⁷⁾ Idem, p. 449.

zaak aan te geven. Voor Calvijn is het sacrament niet leeg, als een simpel teken, noch een opus operatum. Wat Calvijn hierover zegt heeft duidelijk een polemische spits naar Rome en de Dopers.

Calvijn koos uit de mogelijkheden die er waren dus voor een aansluiting bij Augustinus. Hij 'beperkte' het aantal tot die twee, die de Here Jezus voor de gemeente had ingesteld.

Calvijn heeft de gereformeerde traditie gestempeld, en ik dacht dat er wezenlijk geen ander geluid te horen is in de belijdenisgeschriften en de formulieren. De nadruk ligt op het Woord en daarom ook op de leer. In dit kader is het 'sola scriptura' geen biblicisme.

Vandaag

Allereerst het doperse en radikale. Eerlijk gezegd ben ik wat afgeschrikt om er wat over te zeggen door de woorden van W. Balke: „Het is niet eenvoudig om het „doperse radicalisme in een historisch perspectief te krijgen. Het geheel van het 16e eeuwse radicalisme biedt een chaotisch beeld en het eigentijdse radicalisme niet minder. De lijnen laten zich niet zo gemakkelijk ontwarren.”⁸⁾

Wel geeft hij met een woord van Van Ruler een algemene typering van wat dopers is: de verlossing komt in plaats van de schepping; de schepping is onherstelbaar bedorven en totaal onbruikbaar; God begint weer helemaal opnieuw; het oude paar schoenen wordt weggegooid en er komt een nieuw paar voor in de plaats; de verlossing is geen her-schepping, maar een nieuwe schepping...⁹⁾

Het kernverschil tussen reformatie en de dopers is te vinden, volgens Balke in het kerkbegrip, of er al dan niet rekening wordt gehouden met alle aardse werkelijkheden. Zo is een verlost mens, in dopers licht, letterlijk zichzelf niet meer, hij is een nieuw mens geworden.¹⁰⁾

De invloed van deze gedachten lijkt me, via allerlei dwarsverbanden, een reëel gevaar waarop we bedacht moeten zijn.

Toetst alles en behoudt het goede, geldt ook vandaag en zeker hier.

Bovendien leven we in een tijd van de mondige mens, die zelf wel bepaalt wat goed voor hem is, en hoe hij over de dingen denkt.

Ik wil geen lans breken voor een kerkelijke bevoogding, wel denk ik dat het goed is, om dit niet te vergeten bij het nadenken over de 'monocultuur' van de predikant.

Om het gewicht van de prediking heeft men in de gereformeerde traditie - door schade en schande geleerd - allerlei zekerheden gebouwd om de kansel. En omdat Woord en sacrament zo nauw bij elkaar horen, dat de sacramenten nooit los

van het Woord gezien kunnen worden, of op zichzelf genomen, daarom is ook de bediening ervan opgedragen aan de predikant. Niet omdat hij zo uniek is, maar om daarmee de unieke positie van het Woord, en de bediening ervan in de verkondiging, aan te geven.

De vraag naar de bediening van de sacramenten begint eerder. Is er een onderscheid tussen de verkondiging vanaf de kansel, waardoor de gemeente uit het Woord geboren wordt, en de verkondiging in de huizen in de ambtelijke en niet ambtelijke gesprekken? De inhoud is niet anders, maar heeft het ook een zelfde karakter?

Als er geen verschil is, staat het een ouderling dan vrij een preek te maken en te houden in het midden van de gemeente? Zo ja, dan kan hij ook de sacramenten bedienen(?). Want de binding is niet formeel bepaald maar materieel. Omdat een predikant bedienaar van het Woord is, daarom ook van de sacramenten. Zijn unieke positie hangt samen met de monocultuur van het Woord in de gemeente. „De prediking is de enige bestaansreden van de kerk”¹¹⁾.

Overigens is het misschien ook zinnig het schema, dat je i.v.m. de ambten wel tegenkomt van profeet, koning, en priester (o.a. bij Bavinck) in verband hiermee onder de loupe te nemen.

In ieder geval heeft de geschiedenis geleerd, dat je 'zuinig moet zijn' op de verkondiging in het midden van de gemeente, dat is het hart van het gemeentelieven, omdat het gevaar groot is dat we de weg van het Woord verlaten. Misschien dat de vrijheid er zou zijn, dat een ouderling doopte, maar in die over-

11) W. van 't Spijker. De ouderling en zijn werk in het licht van de kerkorde, in: Uit liefde tot Christus en zijn gemeente, p. 89.

weging mag het sacrament nooit op zichzelf staan, dan krijgt het een rooms karakter van een opus operatum.

Soms moet je een stukje vrijheid opofferen voor een groter belang. In het doorgeven van het Woord, de traditie, gaat het om wat psalm 78 zegt: „Hetgeen wij gehoord hebben en weten en onze vaders ons hebben verteld, dat willen wij voor hun kinderen niet verhehlen, wij willen vertellen aan het volgende geslacht (...), opdat het volgende geslacht die zou kennen, de kinderen die geboren zouden worden, dat zij zouden opstaan om ze te vertellen aan hun kinderen: opdat die hun vertrouwen op God zouden stellen, en Gods werken niet vergeten, maar zijn geboden bewaren...”

In dat grote raam staat ook het nadenken over de ambten, inclusief de bijzondere positie van de predikant in het midden van de gemeente.

Kerknieuws

Middelburg

Het adres van de diakonie der Ned. Geref. Kerk van Middelburg is: Mevr. C. W. Ramondt, Meanderlaan 30, Middelburg.

Voorthuizen

Het adres van de kerk van Voorthuizen is per 1-1-84: Scriba: J. A. Th. Berg, Doornenburg 19, 3772 ZM Barneveld. Tel. 03420-17301. Het adres voor de preekvoorziening blijft: R. Mulderij, Gerard Doustraat 21, 3781 EH Voorthuizen. Tel. 03429-2809.

Radio-kerkdienst

Op zondag 19 februari a.s. zal D.V.

de middagkerkdienst van de Ned. Geref. Kerk van Amsterdam-C. worden uitgezonden via de radio Hilversum II.

Aanvang: 5 uur n.m.

Voorganger: ds H. de Jong.

Cassette met opname van de dienst te verkrijgen bij Stichting „De Brug”, Breeuwerstraat 25, 8251 HB Dronten. Tel. 03210-3673.

Gedrukte preek te verkrijgen bij de „Ikon”, Borneolaan 25, 1217 GX Hilversum.

Stands tijdens Ontmoetingsdag 1984

Op de komende Ontmoetingsdag van de Ned. Geref. Kerken in de Veluwehal te Barneveld op 12 mei a.s. is gelegenheid voor het opstellen van stands. Organisaties en andere belanghebbenden voor een stand wordt verzocht op korte termijn contact op te nemen met de heer S. Grijpstra, Kalmoesingel 32, 8265 CR Kampen. Tel. 05202-15466.

Zoekt U een camping waar U zich als Christen thuis kunt voelen?

Evangelische Camping „t BELOOFDE LAND”

biedt U o.a. een fijn programma tijdens de vakantieperiode.

Tevens verhuren wij (toer)caravans. Vraag folder.

Bosweg 17 — 3781 NG Voorthuizen
Tel. 03429-2942

COSTA BRAVA

Ook dit jaar te huur onze GROTE BUNGALOW bij bos en zee. Slechts 70 km over de Spaanse grens.

Inlichtingen: 055-668880.

Vakantie-aanbieding:

COMF. WONING MET TUIN in Apeldoorn.

Per 4-7-'84 tot plm. 4-8-'84. Voor ouder echtpaar of vrienden. Keurige bewoning eerste ver-eiste. Tegen geringe vergoeding.

Tel. 055-662247.

=====

DRUKKERIJ

«steenbergen»
sinds 1901

VOOR UW FAMILIEDRUKWERK

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist
Telefoon 03404-22452

=====

Op zoek naar een

SEIZOENPLAATS

voor uw tent of caravan??

Bij ons kunt U goed terecht. Nieuw in '84 groot zwembad met kleuter- en spartelbad.

Recreatiecentrum „Ackersate”

Harremaatweg 26

3781 NJ Voorthuizen - Tel. 03429-1274

Na ernstige ziekte heeft de HEERE uit ons midden tot Zich genomen

WILLEM MARTINUS EIKELBOOM

op de leeftijd van 58 jaar.

Tot voor kort heeft onze broeder de gemeente in grote trouw en toewijding als ouderling mogen dienen.

De God aller vertroosting omringt zr. N. J. Eikelboom-Brink, haar kinderen en familie met Zijn belofte: omdat Jezus gestorven en opgestaan is, zullen zij, die in Christus ontslapen zijn, straks bij het geklank van de bazuin Gods uit het graf opstaan en altijd met de HEERE wezen.

Namens de kerkeraad en de leden van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Hattem,
Ds. H. van Ommen, praeses
G. van Winsum, scriba

Hattem, 28 januari 1984

Zoudt u gelukkig getrouwd willen zijn?

Bel of schrijf naar het

„Christelijk Huwelijksbureau”

POSTBUS 8 — 7450 AA HOLTEN

TEL. 05483 - 3277

8) W. Balke, Dopers redicalisme in historisch perspectief, in Theol. Reformata, 1974, p. 112.

9) idem, p. 115.

10) idem, p. 117.